

UBEVIDST INTELLIGENS

En anmeldelse af Ole Vedfelt:
Ubevidst intelligens. Du ved mere end du tror
Gyldendal, 2000.

Peter Elsass

Det er blevet tidens tale at »udvide vores kompetencer« ved at kombinere intelligens med følelse, kognition med emotion, bevidsthed med det ubevidste. Metoden er den tværfaglige, hvor psykodynamisk tænkning sættes sammen med neurofysiologisk empiri. Spørgsmålet er om der er tale om en egentlig ny viden eller om det snarere er et forførelsesnummer, hvor vi håber på, at den tværfaglige arbejdsmåde vil forløse os. I den konstante eksplosion af nye terapiformer vokser uoverskueligheden og der opstår behov for at skære igennem, forene og forenkle med nye talemåder, som udstråler en kvalitativ anderledes position. Er denne tale om ubevidst og emotionel intelligens afgørende ny viden eller, er den blot nye etiketter på de gamle vinflasker.

Talemåderne er i en neurofysiologisk og informationsteoretisk sammenhæng en påpegning af, at tidligere »skjulte« systemer viser sig at have en hidtil overset funktionskapacitet. De bliver benævnt forskelligt, som f.eks. »emotionel intelligens«, »distribueret viden« og bliver præsenteret i nye tværvideenskabelige sammenhænge. Nogle har en mere populær fremstilling, som f.eks. Coleman's »Følelsernes intelligens« (1998), andre en tættere videnskabelig udformning som arbejderne af Damasio og LeDoux og her for nylig Lotz' sammenskrivning »Udvikling og analyse« (2000). En glimrende oversigt er Schores banebrydende arbejde »Affect regulation and the origin of the self« (1996). Det er karakteristisk, at de alle forsøger at placere sig tættere på en evidensbaseret viden med referencer til mange empiriske undersøgelser. På den måde udgør de en ny-orientering i forhold til den litteratur, som alt for længe har forsøgt at »udvide vores funktionsduelighed« i et spektrum fra asiatiske teknikker, som meditation og kontemplation, til terapeutisk eksistensudvidelse, som selvtilidstræning og positiv tænkning.

Ole Vedfelt har indskrevet sig i denne nye tale om følelsernes intelligens med et originalt bidrag, som baserer sig på et utal af empiriske nyere undersøgelser og på et stort psykoterapeutisk erfaringsmateriale. Det originale er hans sammenstilling af praksis-erfaringer og empiriske undersøgelser i en informationsteoretisk, kybernetisk model. Dermed løfter han et begreb om det ubevidste ud af sin vante sammenhæng og giver rum for at integrere mange forskellige tilgange til den terapeutiske proces. Bogen henvender sig primært til praktiserende psykoterapeuter og har en integrativ tilgang, der giver liv og bevægelse til sine læsere.

Bogen falder i syv dele: Først en gennemgang af de nyere undersøgelser om sublimininal perception, priming og tavse hukommelsesspor. I dagligdags forstand tager denne ubevidste intelligens form som en intuitiv ekspertise, en ordløs kommunikation og en ikke-rationalistisk indlæring. At undersøge kompleksiteten i denne ubevidste sansning kræver en flerhed af metoder. Den kybernetiske metode introduceres som en adgangsbillet til sådanne mere omfattende styresystemer. Der redegøres for metoden ved at give empiriske eksempler fra spædbørneforskningen om den ubevidste sansning f.eks. mellem depressive mødre og deres nyfødte.

Ved at udvide et begreb om bevidsthed i terapierne med konkrete metoder illustreres det, hvorledes en kombination af forskellige oplevelsesmodaliteter i det supramodale rum kan flytte meget store informationsmængder med totalvirkninger på personen til følge. Bogen er således en fortsættelse af Vedfelts tidligere bog om »Bevidsthedens niveauer«, hvor det blev dokumenteret, at der kunne opnås meget store præstationer, når bevidstheden overgav sig til en ikke-bevidst intelligens. I denne sammenhæng gives der en række beskrivelser af specifikke metoder f.eks. til introspektion og afkobling af den normale bevidsthed. Også hans tidligere bog »Drømmenes dimensioner« videreudvikles, men denne gang med primær vægt på hans eget store terapeutiske materiale om drømme og med andre drømmeforskeres viden som klangbund. Drømmene har ikke én, men mange funktioner. I et kybernetisk sprog kan de kaldes simultan og parallel informationsbearbejdning, der frigiver bevidstheden til en enorm informationskapacitet.

Centralt i bogen er de afsnit, der giver metaforer om neurale netværk, simultan informationsbearbejdning og kunstig intelligens, som indarbejdes i en kybernetisk forståelsesmodel. Formuleringerne er i sine overordnede former nogle steder lidt vage og upræcise, bl.a. fordi der sjældent er en grundig begrebsanalyse. Men man forstår dele af modellen, når den bliver konkretiseret med terapeutisk case-materiale. Der er to anskueliggørelser:

Den ene er om erindring og glemsel. På baggrund af et materiale om traumatiske erindringer fra mange hundrede terapiforløb, direkte optaget på bånd eller indtalt på diktafon umiddelbart efter sessionerne, illustreres fænomenet »motiveret glemsel«. I situationer, hvor følelsesladet materia-

le dukker op, men med et indhold som er glemt, sker genopfriskningen af den pågældendes hukommelse meget ofte på »nye proceskanaler«, idet et input på én proceskanal kan erstattes af en påvirkning på en anden kanal. »En lugt kan træde i stedet for en generel psykisk atmosfære, en farve eller et symbol kan erstatte en kropsfornemmelse, og en fantasi være udtryk for følelser« (: 192). Netop denne kombination af hukommelseskapacitet og proceskanaler udgør omdrejningspunktet i Vedfelts kybernetisk inspirerede terapiform. De forskellige terapeutiske retninger, som han udøver, kropsterapi, tegneterapi, Jungiansk drømmeanalyse og traditionel psykoanalytisk orienteret psykoterapi, er alle nødvendige i processen. I beskrivelserne af hans terapeutiske arbejdsmåde, ser man hvordan de forskellige tilgange er nødvendige i en fælles gensidighed. For mange andre terapeuter vil den mangfoldighed give anledning til en »pladret og uforpligtende« eklektisme. Men den kybernetiske model giver delene indbyrdes betydning; dens hensigt er at forene og give mangfoldigheden mening.

Den anden anskueliggørelse er afsnittet om delpersoner. Det indeholder en case-beskrivelse af et terapeutisk forløb, som illustrerer, hvorledes der dannes forskellige delpersoner som sikkerhedsforanstaltninger og mestringsstrategier for traumatiske oplevelser. Dermed kommer der et nyt perspektiv på debatten om de terapiskabte traumatiske erindringer og tilstedeværelsen af de multiple personlighedsforstyrrelser. Konklusionen er, at »psyken har en spontan og naturlig tendens til at organisere sig i undersystemer«. Disse kan manifestere sig som indre delpersonligheder med større eller mindre bevidsthedsgrad og forskellige, men overlappende hukommelser. Delpersonlighederne danner tilsammen en distribueret intelligens, der simultant kan lagre og håndtere store helhedsprægede informationsmængder på mange niveauer. Personligheden bliver hermed et selvregulerende system, hvor de mindre komplekse niveauer kan understøtte eller forstyrre de højere niveauer, men de kan ikke regulere dem. Da den ubevidste intelligens har større kompleksitet og informationskapacitet end den normale rationelle bevidsthed, kan den regulere mere omfattende og komplekse strukturer. Det er derfor, at den ubevidste intelligens indeholder »forvandlingens koder« i den terapeutiske proces.

»Ubevidst intelligens« er et godt eksempel på et stykke praksis-forskning. Vedfelt lader sig nære af sine terapier, skriver dem ind i et andet og nyt teoretisk og empirisk materiale og tænker dem ind i en kybernetisk sammenhæng. Det er en heltemodig gerning, når man som terapeut forsøger at skrive sig ind i ny teori og i et tværfagligt felt. Hans produktion lægger sig tættere på det terapeutiske praksisfelt end på det videnskabelige, akademiske kollektiv. Set fra en universitær position er der mangler i begrebsanalysen. F.eks. er der næsten ingen steder, hvor den nyere intelligens-forskning omtales, der f.eks. med Gardener har fået nye perspektiver, bl.a. med sine analyser af begreber som social kompetence. Det kunne også

være ønskeligt, at den internationale diskussion om de terapiskabte traume (incest) tilstande og eksistensen af den multiple personlighedsforstyrrelse blev »linet up« over for Vedfelts danske perspektiv (se f.eks. Hacking: *Rewriting the soul*, 1995 og Young: *The harmony of illusions. Invention of PTSD*, 1995). De empiriske undersøgelser bliver heller ikke konsekvent refereret med en metodekritisk gennemgang. Data bliver i enkelte tilfælde ukritisk sammenstillet, som når der f.eks. på side 31 kort refereres til en undersøgelse som viste at »den ubevidste kommunikation fra ansigt og stemme sammen blev vurderet til at være 12 - 13 gange så stor som ordenes mening«. Undertiden bliver undersøgelser brugt som heuristisk inspiration i stedet for den akademiske metaanalyse. Men sådan er det vel, når man sætter sig for at stimulere den psykoterapeutiske praksis med liv og bevægelighed, refleksion og kreativitet – så kan vi andre universitære æggehoveder komme efter med vores analyser og anfægtelser.

Det vigtigste ved bogen er, at den illustrerer, at denne nye tale om emotionel intelligens og tværfaglighed indeholder reel ny viden. Det er ikke blot tidens »pep-talk«, men et klart udtryk for, at vi bliver nødt til at sætte os i spil med empiriske fund inden for de naturvidenskabelige neurovidenskaber. Ganske vist er det ikke psykoterapiens hjerte at opstille effektivitetskriterier, som den evidensbaserede medicin gør det, men i stedet kvalificere vores fundamentale non-specifikke virkningsmåder som f.eks. empati og alliance. Men vi lukker os inde i et humanistisk kabinet, hvis vi ikke orienterer os seriøst over for den ny empiriske viden inden for tværfaglige neurofag. Vedfelt viser os, at det kan gøres i et praksis-sprog, der giver stor inspiration til den udøvende psykoterapeut.